

(sept. 1985)

Looduskaitse objektid.

Loodust kaitstakse mit. servikuliselt.

Looduse komponendid ja objektide
kaitse viisid ja -režiimid on erinevad:

- enamuses loodusobjektide suhtes kehtib
nn. reguleeritud kasutamine (maa, rete, maavarade,
järvide kaitse ja kasutamine);
 - teatud objektide võtmine riikliku kaitse alla
 nende väljalistamise teel maj. kasutusest).
- Need peamiselt.

Need on maastiku kaitsealad, hävimisohus
ning vähenenud arvukusega taime- ja loomaliigid,
maastiku üksikobjektid + ajaloo- ja kultuuri-
mälestised.

Maastikukaitsalad -

need erinevad kaitserežiimi poolest (täielikud ja osalised kaitsalad) ja ka kaitsalade üldise rühme, objektide ringi poolest (lookaitsealad, jahimehialad, loodusmaastikud j.t.).

- Rahvuspark - suurem tüüpiline (ka haruldane) loodusmaastiku ja ajaloolis-kultuuriliste mälestistega maa-ala. IUCN formuleeris

3 tingimust (Delhis 1969, USA-s 1972):

(II üldmaailmne rahvusparkide konverents.)
- kus ökosüsteemid on majandusliku kasutamise või asustusega oluliselt muutmata, kus taime- ja loomaliigid, geomorfoloogiline seisund ja biotüübid pakuvad teaduslikku, õppekannatuslikku ja rekreatiivset huvi, või - kus on väga ilus loodusmaastik (t mää - ajal. + kultuurilisi mälestusmärke);

- maa kõrgem valitsusorgan on selle seadustanud, → välditakse selle ala maj. kasutamist ja asustamist - ;
- seda ala lubatakse eriti nõudeid jälgides külastada teaduslikel, õppe- ja puhke- eesmärkidel.

Külastatavust piiratakse ja reguleeritakse, muidu → rüüstamiseks, äratallamiseks - sellis toneerimine.

Eestis Lahemaa rahvuspark, esimene Nõukogu,
1968. a. NN korraldus selle moodustamiseks ^{ettevalmistamiseks} lokk;
1971. a. (1. vii) - NN määrusega kinnitatud,
see territoorium võetud riikliku kaitse alla;
1975. a. (31. XII) rahvusparki põhimäärus kinnitatud
NN määrusega.

4

Lahemaa rahvusparki põhiülesanded ja ülesanded (väljast L. v. p. põhiülesanded):

1. Säilitada ja kaitsta rahvusparki loodust, eriti suurimaid looduslikke kooslusi (metri, soomassiive jm.), erilise väärtusega looduslike objekte (loodalaid, kirkkülv, haruldastaim- ja loomaliike), kultuurimaastikke koos ajaloo ja kultuurimälestistega ning etnograafiliste ja arhitektuuriajaloolise väärtusega hooned ja rajatisi;
2. Seha ökosüsteemide ja kultuuriväärtuste teaduslikke uuringuid, kaasates sellele tööle vastavaid teadusasutusi; ning rajada nendeks uuringuteks vajalik baas;
3. Informada külastajatele rahvusparki loodust ja vaatamisväärtusi, riimise ja looduse vahetõrja ajaloolist arengut ning keskkonnakaitse aktuaalseid probleeme;
4. aidata kaasa noorte kasvatamisele, tutvustades neile kodupaiga loodust, rahva rühmitusi, kultuuriväärtusi, keskkonnakaitse probleeme;

5) Säilitada pargi eri osades alasid loodus-
likus seisundis loodushähtuste jälgimiseks
ja looduslike protsesside uurimiseks;

6. aidata kaasa töötajate puhkuse korralda-
misele pargi sellers ettenähtud parkades.

Saga on rahvuspargit tõstet teaduslikud
ja kaitsealised ülesanded; see ei ole harilik
turismiobjekt.

oma ülesannete tähtsuseks ja ^{kaitse-}tegemise kindlus-
tamiseks → honey-mine. Tsoonid on
erinevatel tasanditel kaitstavad ja kasutatavad
piirkonnad.

Loodusmaastikud ja kultuurmaastikud.

1. Loodusmaastikud - looduslikus seisundis
säilitatavad:

a) reservaadid: Laukase, Suurkõrve,
Koljaku (puutumata mets), Varnu peä, Udruku.

6) reguleeritud kasutamisega loodusmaastikud -
traditsioon, ajalooline või esteetiline väärtusega
ökosüsteemid, mis on kujunenud pikaajalise
inimtegevuse mõjul ja sellisena säilitatakse.
Siin on keelatud kuivendamine, melioratsioon,
kaevandamine, teede ehitamine. Säilitatakse
kohalik taimestik ja loomastik.
Põhikõltselt on need metsad. Siia lubatakse
organiseeritud ekskursioone.

2. Kultuurmaastikud -

a) Maajandustsoonid, kus on lubatud
arundada põllu- ja metsamaajandust,
kalandust, arvestades rahvusparki eri nõudeid.

b) Puhketsoonid - Võsu, Leksa, Kõrsmu.

Külaskajatele - ekskursioonid güldide jaltomisel,
- looduse õpperajad.

Külaskajate käitumise kohta eri nõuded.

(7)

Peale rahvuspargi on veel mitmesuguseid maastiku~~ka~~-kaitsealad. Maa-alad võetakse kaitse alla teadusliku uurimistöö, loodusrikkuste kaitse, genofondi säilitamise, maastiku omapära ning ilu säilitamise ning veel ajaloolise ja kultuurilise tähtsusega paikade säilitamise eesmärgil.

Kaitse alla võetud maa-alad on põhiliselt kahte liiki: maa-alad, kus kaitse alla on võetud kogu looduslik kompleks - täielikud kaitsealad (zapovednyku) ja maa-alad, kus kaitse alla on võetud ningi looduse komponent - osalised kaitsealad (zakaznyku).

Eestis on praegu järgmised riiklikud looduskaitsealad, kus kaitse alla on võetud kogu looduslik kompleks:

1. Matsalu - (kuulub ühtlasi rahvusvahelise tähtsusega märgalade hulka); (linnustre!)
2. Vigula raba (murakad!);
3. Viidumäe (Saaremaa endearid, relikttaimed);
4. Vilsandi (linnud!);
5. Endla

Rahvusvaheliselt on tuntud veel sellised eri-tümelised maastiku(mere-) kaitsealad, nagu:

- merepark - Nõuküdis aiaüks on Kuig-Idas, Primorski kraisis Peter Suure lahes. Seal on rikkalik selgrootute, kalade ja valimide liigist. Jätkuvalmistamisel on meie Väinamere mereparki konstitueerimine;
- rahvusvahelised märgalad - nt. Matsalu; Nõuk-s on neid 12. (Soomes 11, Rootsis 2, Taanis 2, Saksas 4, 5, 8, 17).
- biosfääri kaitsealad - stalonid looduses toimivate muutuste jälgiuisteks (dünaamika, prognoosimine, efektiivsus). Need on seotud MAB-i rahvusvahelise uurimisprogrammiga.

Biosfääri kaitseala kohta on UNESCO ja MABI dokumentides esitatud järgmised nõuded:

1. Biosfääri kaitseala peab olema laialdane ja mitmekesine biosfääri osa (segment), mis on looduslohus või selle lähedases konditsioonis, on ülimalt tüüpiline (representatiivne) oma bioloogilistes ja füüsikalistes omadustes antud kohas, bioloogilisel maa-alal.
2. See ala on määratud suurväärtuse riigi direktiividega kaitsealuseks teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel.
3. See ala peab olema küllaldase suurusega, et see oleks kaitstava üksusena elujõuline, sellisena säilib, kuid võimaldaks eksperimentaalsust.
4. Seal olgu vastav uurimise ja monitooringu programm, samuti vastav töötajate koosseis.

Brosfääri-kaitsealade ülesanded on:

- loomade ja taimede geneetilise fondi ja koosluste mitmekesisuse säilitamine;
- keskkonna komplekssete ökoloogiliste uuringute ja monitooringu teostamine;
- Selgitustöö, ökol. haridustöö, kaadri ettevalmist.

Praegu on ökoloogiline monitooring

Eestis ei ole praegu brosfääri kaitsealasid;

Nõuküsimus on neid 7, nimelt:

1. Berezina - (Valge Venes, Vitelski obl) -

jälgitakse - uuritakse okas- ja laialehiste metsade ökoloogiat, kobras, jõdra, sepu, metsa bioloogiat -

2. Oka - Terassi - (Moskva obl., Serpuhovi raj.) -

uuritakse Oka jõe oru maastiku ökosüsteemi unikaalse stepi faunastiku; aretatakse puhtareolisi beisoneid, nende lüüaamine NSV-S.

3. Kesk-mustamulla (Kurski) - uurb stepialand,
mets stepi aland (hammiskud);
4. Kaukaasia - (Krasnodari krai, keskus Sočis) -
- uurb mäistiku-metsade ja aasade ökosüsteeme,
kalset faunat -
5. Saro - Tšelki (Kirgiisia, Oši ovl) -
uurb loõna - Tjan-Šani mägimetsi ja -aasu,
nende taastamise ja säilitamise probleem,
samuti pähkispuidde kaitset -
6. Repetekki (Türkmeenia, Tšadžou ovl) -
kübe alal, uurb saksauli, liivakübe
loodusl. kompleks, liivahangede kinnistamine,
elu kohanevust arüldsetes loomsusts.
7. Sihhote - Alini - (Primorje krai) -
Kaug-Jda mägimetsade primaarse
ökosüsteemide uurimine, säilitamine;
tüüri, himalaja karu j.t. suinte hõõlduste
loomade taastamine, säilitamine;
korea sedri, hiina sedripuu j.t. kaitse.

Osalistes kaitsealad Eestis,

kus kaitse alla on võetud mingi maastikutüüp
või looduslik komponent -

- Maastikulised kaitsealad: Ahja jõe ürgorg

(keskjooksul), Pärta jõe ürgorg (alamjooksul)

Võhandu jõe ürgorg (keskjooksul), Piusa jõe ürgorg,

Valgejõe org (keskjooksul), Haanjamaa,

Paganamaa, Karula, Otepää, Keeruti, Võremaa,

Kõrremaa, Hiiuma lained, Saku-Ontaka - Jõela

paikallas, Tõlliorg.

- Geoloogiline kaitseala: Kaali meteoriidikraatrid.

- Taimestiku - loomastiku -

(Botaanilis - Zooloogiline) kaitsealad:

Harilaid (Haapsalu raj.), Järvelja looduskaitses

kvartal (Tartu raj.), Viitsu-Laelatu - Puksi Salu -

lehtmets (Haapsalu raj.), Aburka Salulehtmets,

Mihkli tammik (Pärnu raj.), kuklaste

kaitseala Riidjärve metskonnas (Põhja raj.).

- Taimestiku (botaanilised) kaitsealad:

Koira (Valga raj.), Halliste (Viljandi raj.) ja
 Tagamõisa (Kõngissaare raj.) puistandid,
 Viusaare rabasaar (Pärnu raj. Mõrmasoo).

Süa hulka tuleb arvata ka loodus-
 kaitse alla võetud pargid: rabariikliku
 kaitse all on 48, kohaliku kaitse all 557 parki.

- Linnustiku (ornitoloogilised) kaitsealad:

Linnulaht (Kõngissaare raj.), Kärna laht
 (Hiiumaa raj.).

Eeliseks kaitseala liigiks on

29 Sookaitseala (ENR MN m. 25.5.1981).

[Selle hulgas ei ole Vigula raba, ^{Endla} rabad
 Lahemaa rahvusparkis ja Kõrve raba kaitsealal]

Sookaitsealade ülesandeks on - kaitsta loodus-
 loomulikke soomaastikke, säilitada talvehoiu-, turba-
 ja marjaalad, ühtlustada jõgede aastaringset ära-
 voolu, luua võimalused traditsioonilise uuringutööks.
 Neil aladel on keelatud melioratsioon, turba lootmine,
 väetamine, ehitamine.

On aga lubatud kõigile rabade kätkestamine, marja
 koristamine.

149
Peale nende on veel kohaliku tähtsusega
keelualad - kaitsealad.

On jahikeelualad, on marjakogumise keeli-
alad (Metsamaj. ja Lk Min. määramisel),
neist mõned ajutise, teised alalise iseloomuga

Eesti NSV-s on kaitsealust territooriumi
7%, - 3000 km². [Vaja oleks ca 10%, s.o. üld 4000 km².]

NSVliidus oli 1982.a. 154 looduskaitseala.

[Kas ka Zakhovuu kaasa arvatud?]

Ettevalmistamisel on mitmete uute kaitsealade
moodustamine nii meil Eestis kui üldse NSV-s.

Looduskaitse alla on võetud arvuvalt ka
maastiku üksikelemente, mis asuvad väljaspool
 looduskaitsealasid, nagu mäed, pangad, astangud,
 joed, karstinähtused, paljandid, koopad,
loodusmälestistena rändrahned, kiviühed,
 üksikuid põlispuud. Seda vormistatakse
 ENR Mtsamaj. ja LR Min. käskkirjaga või ka
 kohaliku RSN TK otsustega.

Praegu on meil käsil, Eesti NSV ürglooduse
raamatu sisseseadmine, kuhu kantakse elute
 looduse tähtsaimaäärsid objekte, nagu
 meteoriidid kraatrid, pangad, suured ränd-
 rahnud, kiviühed, vööed, oad, mäed ja
 mohnad, rannarallid, luited, ürgorud, joed,
 karstivormid, koopad, allikad, paljandid,
 loopealsed. (vt. „Eesti Loodus“, 1985, nr. 3).

Kaitse alla on võetud ka ajaloo- ja kultuuri-
 mälestisi – see kuulub muinsuskaitse alla.

Neid on Eestis üle 15,000, neist 440 on Isamaa sõja
 mälestised. Arhitektuuri mälestusi on vahel 579 + kohalike 3500 ehitist.

Haruldaste ja väheneva arvukusega
taime- ja loomaliikide kaitse.

Vende arvestuse ja kaitse meetod- „Punased raamatud”

JUEN algatus - 1966.a. rahvusvaheline „P. R.”

Selle 5 värvilist lehek.

Praegu on kõikides armenumates maades koostatud
omad „Punased raamatud”.

On vskhinda „Punane Raamat”,

Eesti NSV Punane raamat, mille teaduslik variant valmis 1980. a. lõpus, populaarne trükkivariant ilmus.

Sinna on kantud 104 loomaliiki, neist 82 punastele lehtedele ja 155 taimeliiki, neist 42 punastele lehtedele; ~~loomaliike 212~~

Eesti „P. R.“-l ei ole juriidilist jõudu; see on teaduslikuks aluseks ohustatud liikide kaitse korraldajaks. [Praegu on kaitse all aga 119 taimeliiki ja 212 loomaliiki.]

Kõik taimed ja loomad, mis on kantud NSV „P. R.“-sse, on kantud ka Eesti NSV „P. R.“-sse, kui need liigid meil üldse esinevad.

Kaitstakse muudugi ka teisi loomi, nagu
karusid, põlu, kitsi, jäneseid, jahilinde.

Su toimub loomariigi reguleeritud kasutamise
teel. Meil kehtib seadus „Loomariigi kaitse
ja kasutamise kohta“ (11. VII 81). Reguleeritud
kasutamist sätestavad jahipidamise eeskirjad.

Samuti kaitstakse reguleeritud kasutamist
teel mulda, maa-õunemarasid, veeressursse,
mida reguleerivad vastavad koodiksid
ja nende alusel antud valituse määrused.

Siin kaitse seoneb nende loodusrikkuste
rationalaalses kasutamises.

Kuidas käituda kaitsealustel
maa-aladel, kuidas hoida ühtikobjekte?